

Z červené knihy našich měkkýšů - kde najde útočiště svinutec sedmitočný ?

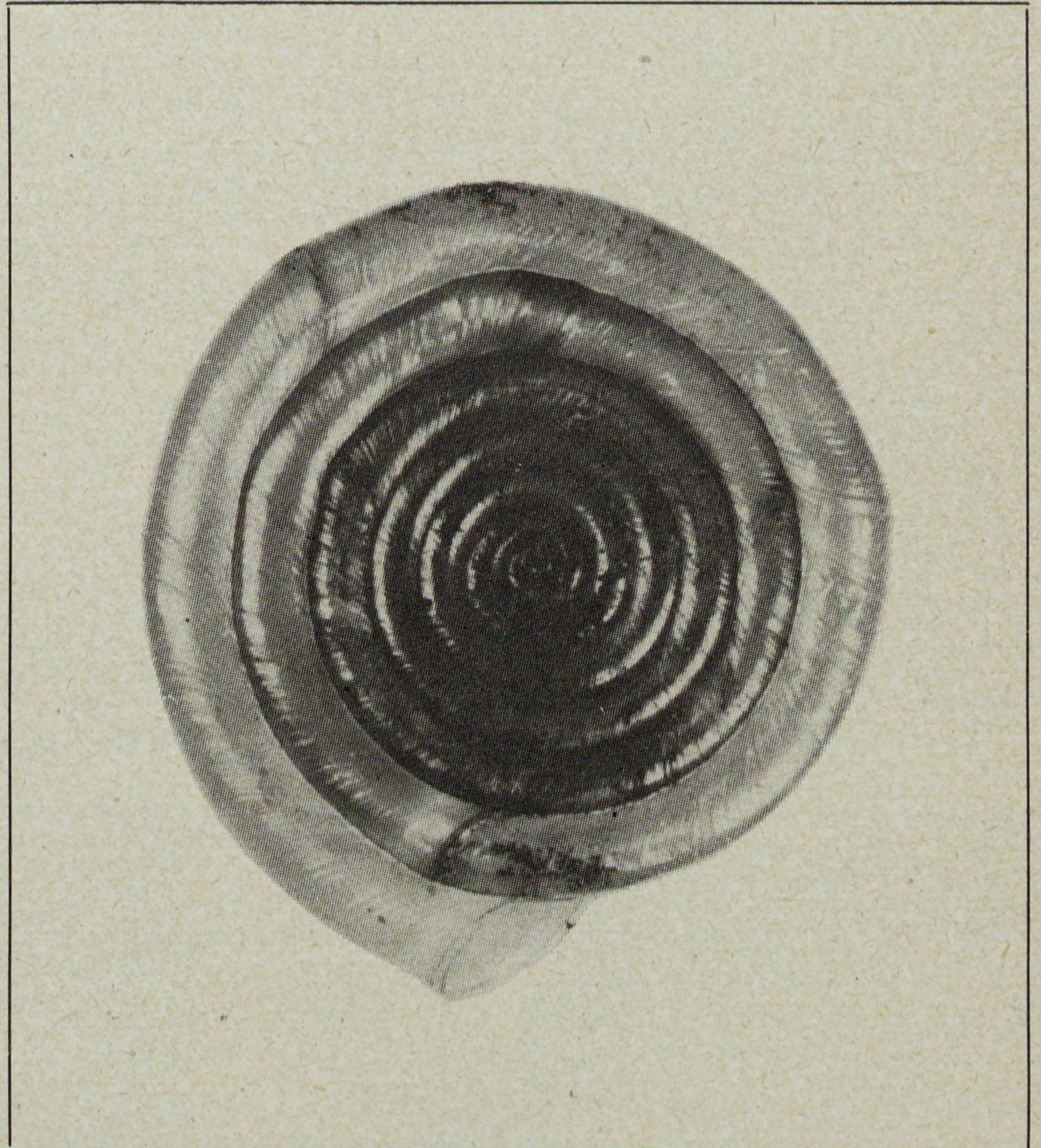
Vojen Ložek

Většina měkkýšů v přirozených nížinných vodách je dnes vážně ohrožená úbytkem vhodných stanovišť. Dvojnásob to platí o vzácných druzích, k nimž nesporně patří i svinutec sedmitočný — *Anisus septemgyratus* (Rossmässler, 1835) z čeledi okružákovitých (*Planorbidae*). Je pozoruhodný jak svým rozšířením, tak tvarem ulity. Ta je totiž nápadně tenké terčovitá, jen 1 mm vysoká, avšak 7—9 mm široká. Tvoří ji 7—8 závitů, které velmi pomalu pravidelně narůstají, takže poslední je při ústí jen o 1/4 širší než předposlední. Závity jsou svrchu zřetelně vyklenuté, naspodu však téměř ploché, takže spodní strana ulity přechází do nizounké boční stěny velmi prudce a vytváří tak tupě kýlovitou hranu lemující spodek ulity. Barva je narudle hnědá až rohová, povrch jemně nepravidelně rýhovaný.

Nápadný penízkovitý tvar ulity odlišuje tohoto okružáka na první pohled od většiny ostatních vodních plžů. Záměna je možná jen s dalšími druhy rodu *Anisus*, především z podrodu *Anisus* s. str. V úvahu připadá zejména *A. leucostoma* (Millet) s podobnou ulitou, která je však vyšší (1,3—1,5 mm), má jen 5 1/2 až 6 1/2 závitů a v průměru nedosahuje takové šířky. Rovněž hrana lemující spodek je zaoblená a ústí přiměřeně prostornější. Další blízký příbuzný *A. spirorbis* (Linné) má nejvýše 5 1/2 závitů, které jsou ještě vyšší a oblejší, takže rozlišení je snadné. Zbývající dva druhy *A. vortex* (Linné) a *A. vorticulus* (Troschel) patří podrodu *Disculifer* a výrazně se liší nápadným obvodovým kýlem.

Podobně jako jiní vodní plži se ovšem i svinutci vyznačují značnou proměnlivostí tvaru ulity, podmíněnou místními poměry, často i ve sledu jednotlivých generací. Proto se setkáme i s názory, že druhy *A. spirorbis* a *A. leucostoma* na druhé straně jsou spojené přechodnými tvary, z čehož by šlo usuzovat, že jde jen o formy jediného vysoce proměnlivého druhu, jakým je třeba mezi plovatkami *Lymnaea ovata* (Drap.). Zatímco švédský znalec vodních plžů B. Hubendick pochybuje o druhové rozdílnosti mezi *A. leucostoma* a *A. spirorbis*, popisuje V. Hudec poměrně značné anatomické rozdíly mezi oběma a zato uvádí v pochybnost druhové rozdíly mezi *A. leucostoma* a *A. septemgyratus*, na což už kdysi poukázal Švýcar J. Favre. Naproti tomu F. C. Baker uvádí řadu anatomických znaků rozlišujících oba tyto druhy.

K těmto rozporům třeba dodat, že třeba u Kucan a Drahňova ve Východoslovenské nížině žijí *A. spirorbis* a *A. septemgyratus* společně v těchto tůňkách bez jakýchkoli přechodů, což dokládá, že v rámci popisovaného komplexu nutno počítat nejméně s dvěma dobrými druhy. Uvážíme-li dále, že blíže příbuzné druhy plžů se za určitých okolností mohou křížit a vytvářet plodné míšence [jak je prokázáno např. u páskovek *Cepaea hortensis* (Müll.) a *C. nemoralis* (L.)] a počítáme-li navíc se zmíněnou proměnlivostí vodních plžů, jeví se jako účelné považovat *A. septemgyratus* za

Anisus septemgyratus při pohledu zespodu. Foto + J. Brabenec

dobry druh. Tomu ostatně nasvědčuje i jeho způsob života. Zatímco druhy *A. spirorbis* i *A. leucostoma* se úzce váží na periodické vody, obvykle močály, které na delší dobu vysychají, a v hlubších trvalých vodách nežijí, nachází se *A. septemgyratus* běžně i ve větších stálých tůňkách, kde je aktivní po celou vegetační dobu. Snáší ovšem i prostředí periodických bažin, neváže se však na ně do té míry jako oba příbuzné druhy.

Rozdílné je i jeho rozšíření. *Anisus spirorbis* a *A. leucostoma* žijí téměř v celé Evropě včetně západní Sibíře a prvý především v úživných vodách nížin, druhý spíše v chudších vodách i ve vyšších polohách, zatímco areál druhu *A. septemgyratus* zabírá především východ Evropy a západní Sibíř a u nás má svou západní hranici. Nejčastější je ve Východoslovenské nížině, kde se tu a tam vyskytuje v tůňkách a větších bažinách, např. v luhu Bozo u Královského Chlmce, u Drahňova, Kucan a zasahuje i na jezero Izra. Západněji známe jen ojedinělé výskyty v Turnianské kotlině,

na Iplu (Slovenské Ďarmoty) a také na Hronu, kde se ho nedávno podařilo najít v starém rameni Hronu přímo v Banské Bystrici (Pod rybou). Stejně roztroušený je i v Maďarsku, kde je častější jen v jižnějším úseku pásu mezi Dunajem a Tisou. Hojnější je v nížinných oblastech na severu a východě Polska.

Nížinných tůň, starých ramen a větších bažin stále ubývá. K tomu přistupuje i jejich znečištění vlivem chemizace zemědělství a různými odpady, nehledě k přirozeným zazemňovacím pochodům, neboť nová odstavená ramena řek a tůně dnes již přirozenou cestou nevznikají. Vyhlídky tohoto zajímavého východního prvku nejsou tedy u nás právě růžové. A jaká je jeho naděje na přežití? Jsou to především stanoviště jako je jezero Izra, kterých je ovšem velice málo, a pak ovšem i možnost, že by se uchýlil třeba v okrajových bažinách Zemplínské Šíravy, které aspoň zčásti nahrazují ztracené bohatství vodního světa našeho Potisí.